

Anexa nr. 4
(Anexa nr. 92 la Ordinul nr. 6930/2025)

Programa școlară pentru disciplina

Limba și literatura română

Clasa a IX-a

Trunchi comun și curriculum de specialitate (TC+CS)

Filiera teoretică, profil umanist, specializarea filologie

2025

Anexa nr. 92

Programa școlară pentru disciplina *Limba și literatura română*, clasa a IX-a, trunchi comun și curriculum de specialitate (TC + CS)

– *Filiera teoretică, profil umanist, specializarea filologie*

NOTĂ DE PREZENTARE

Disciplina *Limba și literatura română* are un rol prioritar în formarea intelectuală, afectivă și civică a elevilor și contribuie în mod fundamental la construirea profilului lor cultural. În arhitectura curriculumului, disciplina facilitează accesul la celelalte domenii ale cunoașterii și creează, prin potențialul ei simbolic, cultural și identitar, premisele unor demersuri integrate, care să le permită elevilor să înțeleagă lumea în care trăiesc și să se poziționeze reflexiv în raport cu aceasta.

Viziunea curriculară este orientată spre dezvoltarea competenței literare, a celei culturale și a celei lingvistice într-un proiect progresiv și cumulativ, care subsumează două domenii de conținut:

- A) Literatură;
- B) Limba română.

Suportul normativ al programei este asigurat de o serie de documente legislative și de politică educațională, naționale și internaționale: *Legea Învățământului Preuniversitar nr. 198 din 2023*, cu modificările și completările ulterioare, care prevede drept finalitate educațională principală formarea competențelor, înțelese ca ansamblu multifuncțional și transferabil de cunoștințe, abilități și atitudini; *Profilul de formare al absolventului*, aprobat prin OME nr. 6731/2023; *Repere pentru proiectarea, actualizarea și evaluarea Curriculumului național. Cadrul de referință al Curriculumului național*, aprobat prin OME nr. 3239/2021; *Instrucțiunea nr. 8/2025 privind aplicarea unitară a prevederilor referitoare la utilizarea timpului alocat disciplinei/domeniului de studiu*; *Recomandarea Consiliului Uniunii Europene din 22 mai 2018 privind competențele-cheie pentru învățarea pe tot parcursul vieții*; *Cadrul european pentru studiul literaturii în învățământul secundar (LiFT-2)* și *OECD PISA Global Competence Framework*.

Programa contribuie la implementarea, la nivel curricular, a *Profilului de formare al absolventului* și asigură coerența dintre predare, învățare și evaluare în logica dezvoltării competențelor. În acest sens, disciplina *Limba și literatura română* contribuie, în principal, la formarea următoarelor competențe-cheie:

- (1) *competența de citire, scriere și înțelegere a mesajului*;
- (2) *competența de sensibilizare și de exprimare culturală*;
- (3) *competența personală, socială și de a învăța să înveți*;
- (4) în subsidiar, *competența digitală*.

Viziunea actualiei programe conturează un profil al absolventului definit prin atribute esențiale pentru cetățeanul activ al secolului al XXI-lea: comunicativ, autonom, creativ, reflexiv, colaborativ, prospectiv, rezilient, responsabil și etic. Obiectivele fundamentale ale programei sunt: furnizarea instrumentarului lingvistic necesar conștientizării lingvistice; înțelegerea importanței alfabetizării funcționale și a educației literare; crearea unor cadre de experiență care să valorifice aspecte ale culturii române în devenirea ei și în relație cu diferite contexte transnaționale, pentru formarea acestui profil complex.

Structurarea programei are la bază o abordare integrată, care combină modele didactice complementare, validate de cercetările europene în didactica limbilor materne (Sawyer & Van de Ven 2007¹, Witte & Sâmihăian 2013²) și de studiile de didactică a limbii și literaturii române (Pamfil 2016³).

¹ SAWYER, W. & VAN DE VEN P.-H. (2007): "Starting Points: Paradigms in Mother-Tongue Education", in *L1-Educational Studies in Language and Literature* vol. 7(1), pp. 5-20.

Programa școlară pentru disciplina Limba și literatura română, clasa a IX-a, trunchi comun și curriculum de specialitate (TC + CS), filiera teoretică, profil umanist, specializarea filologie

Astfel, în cadrul programei, domeniul „Literatură” este abordat în funcție de modelul curricular al dezvoltării personale, care coexistă cu cel cultural și cu cel estetic, atât la nivelul competențelor, cât și al conținuturilor asociate. Conform acestor modele:

- lectura textului literar îndeamnă la reflecție asupra condiției umane, literatura fiind receptată ca un discurs despre om și lume;
- interacțiunea cu textul privilegiază procesele de comprehensiune și de interpretare;
- cunoașterea fenomenului literar românesc, a scriitorilor și a operelor reprezentative se face prin raportare la context;
- asimilarea și aplicarea conceptelor de teorie literară contribuie la o lectură nuanțată.

Domeniul „Limba română” este organizat în funcție de modelul curricular al dezvoltării personale, care coexistă cu cel comunicativ-funcțional și cu cel cultural. Conform acestor modele:

- studiul limbii urmărește formarea unor vorbitori reflexivi, capabili de utilizarea conștientă a limbii, de evaluare și de control al propriului discurs;
- strategiile de comunicare le permit elevilor să își dezvolte capacitatea de a recepta, de a produce și de a interpreta mesaje în diferite contexte de comunicare;
- conștientizarea lingvistică dezvoltă gândirea critică și favorizează înțelegerea rolului limbii în viață și în societate, transformând elevii din receptori pasivi în producători de discurs coerent, corect și fluent;
- integrarea explicită a temelor legate de variația lingvistică formează o atitudine deschisă și reflexivă față de diversitatea lingvistică și culturală.

Principiul ordonator al conținuturilor este cel diacronic, reflectat mai ales în dinamica formelor literare, a reprezentărilor despre om și despre lume și a contextelor care le generează, precum și în dinamica limbii. Orientarea cronologică este motivată de:

- filosofia educațională care susține că elevii, ca tineri cetățeni, își pot proiecta viitorul, învățând, în același timp, să se orienteze în cadre ale prezentului și ale trecutului;
- specificul disciplinei filologice, în care faptele de limbă și de literatură încorporează în mod intrinsec dimensiunea istorică;
- studiile cultural-estetice, care privilegiază o înțelegere logică și integrativă a evoluției paradigmatelor/curentelor culturale și literare, a evoluției ideilor și a mentalităților;
- viziunea curriculară, care armonizează studiul disciplinei în gimnaziu cu studiul acesteia în liceu: abordarea tematică a literaturii este continuată cu abordarea dinamică a fenomenului literar românesc în evoluția lui și în raport cu spațiul european/transnațional; abordarea comunicativ-funcțională a limbii române din gimnaziu este continuată și orientată acum spre conștientizarea lingvistică;
- studiile de didactică a limbii și literaturii, care evidențiază limitele unei educații a lecturii centrate exclusiv pe strategii, în absența unor conținuturi semnificative și contextualizate.

De asemenea, pentru ca elevii să înțeleagă dinamica formelor și a viziunilor despre om, despre lume și despre artă, prezenta programă propune ca *literatura* să fie înțeleasă ca fenomen cultural (parte a contextului cultural în care a fost creată, cu integrarea sa în istoria culturii naționale și transnaționale), ca practică estetică (parte integrantă a istoriei formelor de creație) și ca discurs social (care interoghează sistemul de valori al epocii în care se produce și se receptează).

Programa pentru clasa a IX-a se situează în raport de continuitate față de programa de nivel gimnazial a disciplinei de studiu, valorificând achizițiile și dezvoltând competențele elevilor, pe care le proiectează la un nivel superior (prin grade mai înalte de conștientizare, de abstractizare și de reflecție). Tema generală a clasei a VIII-a, „Reflecții despre lumea din jur”, este continuată în clasa a IX-a de un modul tematic intitulat „Reflecții despre literatură”, în care elevilor li se

² WITTE, T.C.H. & SÂMIHĂIAN, F. (2013): “Is Europe Open to a Student-oriented Framework for Literature? A Comparative Analysis of the Formal Literature Curriculum in Six European Countries”, in *L1-Educational Studies in Language and Literature*, vol. 13, pp. 1-22.

³ PAMFIL, A. (2016): *Didactica literaturii. Reorientări*. București: Art.

facilitează o înțelegere din perspective și contexte multiple a literaturii. Totodată, în relație cu programa de gimnaziu este și perspectiva procesuală în construcția de sens, concretizată prin strategii de comprehensiune și interpretare, de comunicare orală și de comunicare scrisă.

Perspectiva inovatoare a programei poate fi corelată cu următoarele concepte supraordonatoare:

a) *Literatura este un sistem pluristratificat*, abordat ca reprezentare a realității, ca instituție, ca parcurs istoric, ca spațiu de creație, ca tablou al genurilor. Perspectiva se concretizează în primul modul tematic, care își propune cultivarea unei atitudini deschise față de educația literară și conștientizarea faptului că literatura, ca fenomen cultural și estetic, contribuie la dezvoltarea personală a elevilor.

b) *Contextul* reprezintă un concept abordat în acord cu procesele de receptare propuse de documentele OECD (PISA), concept care va ordona dezvoltarea competenței de lectură literară. Contextele facilitează construirea unor reprezentări culturale. Pe de o parte, ele se referă la dinamici socioistorice exterioare textelor, dar prin care se oferă semnificație acestora, iar, pe de altă parte, se raportează la evaluarea și la reflecția asupra textelor, din perspectiva contextelor familiare cititorului, precum și din perspectiva unor texte aparținând altei culturi sau din perspectiva artelor (muzică, arte plastice etc.), pentru a problematiza și a construi reprezentări ale lumii și ale omului.

c) *Interpretarea literaturii* are ca scop modelarea perspectivei despre om și lume a elevilor și este determinată de reflecția asupra practicilor, a conținuturilor și a formelor literare, de raportarea critică la valorile „lumii textului”, de interogarea contextelor (producere și receptare) și de valorizarea interpretării.

d) *Formele literare* organizează reprezentarea realității în literatură și încadrează viziunile personale ale creatorilor asupra lumii. Acestea constituie un sistem în sincronie, dependent de contextele istoric, sociocultural și estetic. Totodată, ele evoluează în timp, în acord cu mentalitatea fiecărei epoci, cu imaginarul colectiv și cu sistemul de convenții artistice specifice.

e) *Flexibilitatea lingvistică și comunicativă* determină organizarea strategică a studiului limbii pe patru piloni: conștientizare lingvistică, variație lingvistică, redactare și comunicare orală. Concepția curriculară vizează combaterea unei duble deficiențe: pe de o parte, analfabetismul funcțional (incapacitatea de a decoda și de a înțelege critic informația), iar, pe de altă parte, analfabetismul practic, definit ca eșecul de a scrie și de a vorbi corect și coerent în limba maternă.

Prezenta programă școlară de **Limba și literatura română** pentru clasa a IX-a este proiectată în acord cu prevederile *Planurilor-cadru pentru învățământul liceal cu frecvență zi*, aprobate prin OMEC nr. 4350/2025, cu o alocare de **3 ore/săptămână (TC)**, la care se adaugă **2 ore/săptămână** față de TC, în cadrul **curriculumului de specialitate (CS)**. Programa de **Limba și literatura română** pentru specializarea **Filologie** se diferențiază de cea de **Trunchi Comun** prin extinderea și intensificarea demersurilor atât în domeniul literaturii, cât și în cel al limbii, adăugând competențe specifice și conținuturi motivate de alocarea suplimentară de timp. Specificul filologic este marcat explicit prin introducerea unei competențe specifice dedicate analizării variației limbii române în texte literare din perioade și regiuni diferite, care integrează studiul limbii cu analiza și interpretarea textelor literare. Astfel, se urmărește o educație literară consistentă, dată de un contact mai amplu cu texte și forme literare; în paralel, componenta de limba română capătă o dimensiune accentuat analitică și reflexivă, elevii aprofundând diverse concepte și instrumente filologice.

Structura programei școlare, prevăzută în *Cadrul de referință al Curriculumului național*, este următoarea:

– *Notă de prezentare*, care prezintă importanța disciplinei și viziunea curriculară pentru anul de studiu;

– *Competențe generale*, care se reflectă în achizițiile dobândite în urma parcurgerii unui nivel de studiu sau a unui ciclu de școlaritate;

- *Competențe specifice și exemple de activități de învățare*, care sunt derivate din competențele generale, reprezentând etape în procesul de dezvoltare a acestora;
- *Conținuturi ale învățării*, care fundamentează demersul științific;
- *Sugestii metodologice*, care asigură coerența și înțelegerea viziunii curriculare în vederea punerii în practică a programei.

COMPETENȚE GENERALE

1. Interpretarea formelor literare în dinamica lor pentru dezvoltarea sensibilității și a exprimării culturale
2. Integrarea fenomenelor literare românești în contexte socioculturale transnaționale pentru dezvoltarea reflexivității și a gândirii critice
3. Valorificarea resurselor limbii și a variației formelor ei pentru receptarea, evaluarea și producerea mesajelor orale și scrise, prin raportare la intenția comunicativă, la contextul comunicării și la normă

**COMPETENȚE SPECIFICE ȘI
EXEMPLE DE ACTIVITĂȚI DE ÎNVĂȚARE**

1. Interpretarea formelor literare în dinamica lor pentru dezvoltarea sensibilității și a exprimării culturale

1.1. Identificarea constantelor tematice și a dominantelor expresive în reprezentările unei perioade istorice pentru a evidenția diversitatea și evoluția formelor literare

- *selectarea și evidențierea fragmentelor dintr-un text literar care ilustrează trăsături ale identității individuale sau colective (portrete, simboluri, motive culturale etc.)*
- *identificarea dominantelor tematice ale unei perioade, reprezentate în producții literare și artistice*
- *sintetizarea modurilor de reprezentare a identității individuale și colective în diferite tipuri de texte, prin hărți conceptuale care integrează teme și trăsături caracteristice ale personajelor (mentalitate, comportament, limbaj, vestimentație etc.)*
- *compararea unei secvențe de text cu o creație plastică/muzicală aparținând aceleiași perioade pentru a evidenția reprezentarea aspectelor realității în medii artistice diferite*
- *vizionarea unor filme artistice sau documentare pentru a identifica formele de reprezentare contemporană a unei perioade/epoci istorice*
- *elaborarea, pe baza unor surse recomandate de către profesor, a unui proiect de grup despre reprezentarea unei teme în limbaje artistice diferite (literatură, muzică, pictură, sculptură, cinematografie), pentru a demonstra înțelegerea unei realități istorice*

1.2. Utilizarea unor modalități variate de înțelegere și de analiză a textelor pentru susținerea opiniilor critice

- *exerciții de analiză a unui text literar pentru a identifica elementele care construiesc semnificația (titlu, temă, secvențe textuale, lirism etc.)*
- *elaborarea unei fișe de observație pentru identificarea elementelor de construcție a textului care contribuie la crearea atmosferei epocii (detalii, imagini etc.)*
- *interogarea textelor din perspectiva problematicii, a lumii reprezentate, a condiției umane și a valorilor, prin întrebări transtextuale*
- *redactarea unui jurnal de reflecție asupra valorilor propuse de lumea textului și a relevanței lor în contextul receptării din perioada în care au apărut și din prezent*
- *analiza comparativă a unui text literar și a unei adaptări multimedia (ilustrație, scurtmetraj, animație etc.) pentru a înțelege cum se transpune aceeași idee în mod simbolic și expresiv în limbaje artistice diferite*

1.3. Valorificarea unor modalități diverse de interpretare (contextuală, tematică, stilistică etc.) a unui text pentru evidențierea sensurilor plurale

- *redactarea unui jurnal de lectură care inventariază teme, motive, simboluri recurente, valori etice etc., identificate în diferite tipuri de texte*
- *redactarea unui jurnal de reflecție folosind reacțiile personale generate de lectura unui text care ilustrează o formă literară specifică pentru reprezentările unei anumite perioade istorice*
- *construirea sensului de ansamblu al unui text parcurs integral, prin întrebări factuale, intratextuale cu răspuns închis și deschis, prin chestionare care abordează clase diferite de inferențe, prin completarea de organizatori grafici și prin rezumare*
- *redactarea unor texte care să reflecte modul în care mijloacele de expresie contribuie la construcția temei și a sensului (Care este perspectiva asupra temei pe care o configurează textul? Ce tip de lume construiește scriitorul? Ce valori sunt reflectate în lumea textului? etc.)*
- *exerciții de comparare a unor analize personale asupra textelor studiate cu răspunsurile generate de inteligența artificială pentru a înțelege particularitățile fiecărui tip de discurs*
- *elaborarea unor ipoteze interpretative valorificând secvențe relevante din cadrul textului*

1. Interpretarea formelor literare în dinamica lor pentru dezvoltarea sensibilității și a exprimării culturale

- realizarea unor discuții în rețea/dezbateri valorificând tabele intertextuale care conțin fragmente din texte literare din culturi/perioade diferite
- crearea unei prezentări multimedia sub forma unui produs digital (poster, material video etc.), pentru a expune propria interpretare a unui text studiat, urmată de analiza feedbackului generat de instrumentele de inteligență artificială

2. Integrarea fenomenelor literare românești în contexte socioculturale transnaționale pentru dezvoltarea reflexivității și a gândirii critice

2.1. Identificarea unor particularități ale epocilor culturale românești prin raportare la contexte socioculturale transnaționale

- exerciții de analiză a unor tipuri diferite de texte pentru a identifica atitudinile și valorile specifice unei epoci literare/culturale
- crearea unui inventar/breviar de termeni-cheie care exprimă valori, atitudini, trăsături identitare etc. în diferitele tipuri de texte analizate
- exerciții de comparare a două sau mai multe texte reprezentative pentru o epocă literară sau aparținând unor epoci diferite pentru a înțelege elementele definitorii (context, mentalitate, imaginea omului, limbaj etc.)
- exerciții de identificare a unor trăsături specifice unei forme literare din epoca studiată, în context românesc și transnațional
- elaborarea unor hărți conceptuale care să integreze principalele trăsături ale unei epoci culturale, pe baza unor texte, imagini și fragmente audio/video
- realizarea unui colaj tematic/portofoliu (digital sau pe suport fizic) care surprinde principalele idei, valori, credințe ale unei epoci literare/culturale prin includerea unor imagini și citate
- exerciții de reconstituire a profilului „omului epocii” folosind trăsături identificate în textele studiate
- prezentarea unei personalități prin raportare la diverse surse istorice, literare, culturale etc.

2.2. Compararea formelor de reprezentare literară și artistică din epoci culturale diferite pentru a le evidenția dinamica

- realizarea unor tabele comparative între creații literare din aceeași epocă/din epoci culturale diferite, cu identificarea unor teme comune și a unor diferențe de viziune și de stil
- elaborarea unei cronologii susținute cu exemple din diferite texte literare, nonliterare sau de graniță, aparținând epocilor comparate, pentru a evidenția evoluția tematică, stilistică și de viziune, cu menționarea corectă a surselor utilizate
- exerciții de interpretare a unor fragmente din texte din epoci diferite pentru a evidenția specificul unor reprezentări sociale/culturale
- analiza comparativă a unor tipuri de texte diferite pentru a identifica trăsături definitorii ale epocii și modul în care acestea se reflectă în limbajul, în mentalitatea sau în construcția personajelor
- realizarea unei cercetări/investigații care să ilustreze variate reprezentări ale alterității în texte din epoci diferite

3. Valorificarea resurselor limbii și a variației formelor ei pentru receptarea, evaluarea și producerea mesajelor orale și scrise, prin raportare la intenția comunicativă, la contextul comunicării și la normă

3.1. Identificarea formelor de variație lingvistică istorică și regională pentru înțelegerea contextului

- stabilirea etimologiei unor cuvinte prin recurs la dicționare, consultate în variantă clasică sau digitală
- ilustrarea tipurilor de alfabet în texte autentice, prin accesarea unei biblioteci digitale

3. Valorificarea resurselor limbii și a variației formelor ei pentru receptarea, evaluarea și producerea mesajelor orale și scrise, prin raportare la intenția comunicativă, la contextul comunicării și la normă

- *sesizarea schimbărilor de sens sau de formă ale unor cuvinte de-a lungul timpului*
- *rescrierea unor enunțuri/texte scurte din limba veche în limba contemporană*
- *rescrierea unui fragment de text vechi în limbaj de social media sau jurnalistic actual, pentru a înțelege evoluția limbii prin analiza diferențelor*
- *discutarea prejudecăților și a stereotipurilor față de graiuri și dialecte, în vederea combaterii discriminării prin limbaj*
- *elaborarea unei hărți digitale (multimodale) cu regionalisme identificate în operele literare studiate*
- *analiza modului în care formele de variație regională contribuie la realizarea profilului vorbitorului*
- *recunoașterea elementelor de tip arhaic/regional în mesaje/postări online cu caracter umoristic, ironic sau parodic*
- *recunoașterea elementelor de tip regional care conferă culoare locală textului literar*
- *exprimarea opiniei despre cum ar putea arăta limba română peste un secol*
- *realizarea unui miniproiect digital (video scurt sau postare ilustrată) în care elevii prezintă un cuvânt sau o expresie regională (din familie, din mediul online sau din literatura studiată), explicând originea, sensul și contextul de utilizare*

3.2. Utilizarea elementelor de coeziune și coerență textuală pentru receptarea, evaluarea și producerea de mesaje scrise și orale

- *identificarea elementelor de coeziune și coerență în texte orale și scrise narative, descriptive, argumentative, explicative etc.*
- *observarea elementelor lingvistice care asigură coeziunea și coerența în forme de comunicare media (articole online, reclame, podcasturi, postări din social media) pentru a discuta diferențele de organizare textuală*
- *compararea organizării mesajului în texte diferite (de exemplu, postare/comentariu din social media vs articol online) pentru a evidenția diferențe de coeziune și coerență în funcție de gradul de elaborare a textului*
- *redactarea unei postări dintr-un jurnal digital, urmărind coeziunea și coerența textului*
- *analiza raporturilor sintactice de la nivelul propoziției și al frazei pentru a identifica elementele de coeziune textuală*
- *identificarea elementelor de referință textuală (mărci anaforice și cataforice, deictice; elipse) în diverse forme de comunicare orală sau scrisă*
- *rescrierea unor enunțuri sau fragmente de text pentru explicarea modului în care topica influențează sensul*
- *exerciții de realizare corectă a acordului, de corectare a punctuației în fraze care conțin subiective sau predicative, pentru exprimarea corectă și nuanțată a mesajului*
- *evaluarea propriei producții de text (narativ, descriptiv, argumentativ etc.) prin explicarea modului în care se asigură coeziunea și coerența textului*
- *reordonarea secvențelor unui text cu enunțuri/paragrafe intenționat amestecate de profesor (povestire scurtă, știre online), pentru a reconstitui logica discursului și a discuta rolul conectorilor și al referințelor textuale în asigurarea coerenței*
- *analiza unui șir de comentarii online sau a unui chat de grup pentru a observa cum se construiește coerența conversațională, identificând reluările, elipsele, mărcile de referință textuală (anaforice, cataforice și deictice)*
- *corectarea în pereche a unui text (de tip chat, comentariu online sau mesaj vocal transcris) în care elevii identifică rupturi de coerență și lipsa elementelor de coeziune, urmată de realizarea*

3. Valorificarea resurselor limbii și a variației formelor ei pentru receptarea, evaluarea și producerea mesajelor orale și scrise, prin raportare la intenția comunicativă, la contextul comunicării și la normă

unei versiuni îmbunătățite justificând modificările făcute

3.3. Elaborarea mesajelor orale și scrise respectând normele limbii române standard, prin controlul conștient al formelor de exprimare

- *planificarea și susținerea unei prezentări orale pe o temă dată, pornind de la textele literare studiate*
- *transformarea unui text scris în discurs oral, pentru a dezvolta abilități de adaptare a structurilor sintactice din limba scrisă la discursul oral*
- *recunoașterea abaterilor de la normă în conversații cotidiene sau în forme de comunicare media în vederea îmbunătățirii modului propriu de redactare*
- *elaborarea unui răspuns critic sub forma unui e-mail*
- *rescrierea unei știri ca o postare în social media*
- *crearea unor povestiri/postări online/dialoguri pentru diferite categorii de public*
- *completarea unei fișe de (auto)evaluare a discursului oral pe baza unor criterii privind dicția, intonația, claritatea și adaptarea la public a mesajului*
- *completarea unei fișe de (auto)evaluare a textului scris pe baza unor criterii privind respectarea normelor de ortografie și punctuație, claritatea, coerența și coeziunea mesajului*
- *elaborarea unui minieseu despre rolul normei în comunicarea eficientă*
- *elaborarea unui scurt comentariu despre strategiile personale de organizare a ideilor*

3.4. Analizarea elementelor de variație a limbii române, manifestată în texte literare din perioade sau regiuni diferite

- *exprimarea opiniei despre dificultățile de lectură a textelor vechi și strategiile de depășire a acestora*
- *dezbateri despre diversitatea limbii: graiurile, regionalismele, limbajul digital etc. îmbogățesc sau complică limba română?*
- *identificarea într-un fragment de text vechi (din secolele XVI–XVIII) a unor trăsături lingvistice diferite de cele ale limbii române actuale*
- *compararea a două fragmente scurte extrase din opere literare studiate, scrise de doi autori din zone diferite, pentru identificarea particularităților lingvistice*
- *clasificarea arhaismelor (fonetice, gramaticale, lexicale) dintr-un text (fragment) de secol XVII*
- *observarea unei pagini de text vechi românesc din Transilvania, scris cu alfabet latin, și a unei pagini de text vechi românesc din Muntenia, scris cu alfabet chirilic, prin accesarea unei biblioteci digitale*
- *prezentarea valorilor stilistice ale arhaismelor în texte literare studiate*

3.5. Utilizarea responsabilă și reflexivă a mediilor digitale și a inteligenței artificiale ca instrumente de producere și receptare a mesajelor orale și scrise

- *consultarea variantelor digitale ale unor dicționare pentru monitorizarea propriei exprimări, în scopul însușirii normei academice*
- *folosirea de biblioteci digitale sau arhive online pentru a identifica surse relevante*
- *susținerea unor prezentări orale pe suport digital, cu accent pe structurarea informației, pe claritatea mesajului și pe respectarea normelor limbii standard*
- *organizarea ideilor și a informațiilor din texte prin scheme, prin diagrame sau prin hărți conceptuale realizate cu aplicații digitale specializate*
- *elaborarea unei instrucțiuni (cerințe formulate) adresate unui instrument de inteligență artificială pentru a obține un răspuns*
- *rescrierea unui text arhaic în româna contemporană sau a unui text regional în româna*

3. Valorificarea resurselor limbii și a variației formelor ei pentru receptarea, evaluarea și producerea mesajelor orale și scrise, prin raportare la intenția comunicativă, la contextul comunicării și la normă

standard folosind un instrument de inteligență artificială

- evidențierea elementelor de coeziune și coerență sau a particularităților lexicale ale unui text scurt folosind un instrument digital*
- crearea de texte multimodale utilizând instrumente digitale variate pe baza unor texte literare și/sau nonliterare*
- scrierea unei pagini de jurnal privind utilizarea instrumentelor digitale în activitățile de receptare și producere de texte, cu accent pe limitele acestora și pe rolul judecății umane în redactarea unui text*
- realizarea unui eseu despre utilizarea cu discernământ a instrumentelor de inteligență artificială*

CONȚINUTURI ALE ÎNVĂȚĂRII

Domenii de conținut	Conținuturi
LITERATURĂ	Reflecții despre literatură
	<ul style="list-style-type: none"> – Literatura ca reprezentare a realității: teme, motive, valori, viziune despre lume – Literatura ca instituție: aspecte de viață literară (presă, teatru, grupări și ideologii literare, diversificarea categoriilor de public etc.) – Literatura ca parcurs istoric: diversificare și metamorfoze; succesiuni, simultaneități și sincronizări – Literatura ca spațiu de creație: biografii ale scriitorilor – Literatura ca tablou al genurilor: genuri și specii literare ce alcătuiesc un sistem variabil în timp – Cultură orală și cultură scrisă: literatură populară și literatură cultă (basmul popular și basmul cult) – Strategii de comprehensiune și interpretare: răspunsul personal, critic și creativ, lectura „printre rânduri” (strategii inferențiale), lectura contrastivă (strategii de comparare a textelor, de corelare a textelor cu lumea cititorului, cu alte texte, cu opere de artă, cu produse media), construirea de ipoteze interpretative, interogarea valorilor timpului, reflecții despre valorile reprezentate în operă etc.
	Concepte: epocă, perioadă, școală literară/culturală, gen literar, specie literară, cultură orală, cultură scrisă, fabulos
	Începuturile scrisului în limba română (secolele XVI – XVII)
	<p>Contexte</p> <ul style="list-style-type: none"> – Contextul socioistoric în secolele XVI – XVII – Primele instituții ale scrisului, circulația manuscriselor, a tipăriturilor și a traducerilor (prezentare sintetică) <p>Imaginar medieval și ecouri ale Renașterii și ale umanismului în cultura română (prezentare sintetică)</p>
	<p>Teme și forme</p> <ul style="list-style-type: none"> – Reprezentări ale lumii și ale omului în texte diverse ale perioadei – Forme: cronică (fragment), romanul popular (fragment) <p>Concepte: discurs istoric, umanism, arta portretului</p>
	Afirmarea conștiinței culturale (secolul al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea)
	<p>Contexte</p> <ul style="list-style-type: none"> – Contextul socioistoric în secolul al XVIII-lea <p>Iluminismul și Școala Ardeleană</p>
<p>Teme și forme</p> <ul style="list-style-type: none"> – Reprezentări ale lumii și ale omului în texte diverse ale perioadei – Forme: memorialul de călătorie (fragment), poemul epic (fragment) <p>Concepte: Iluminism, latinătate</p>	
Modernizarea formelor literare în prima parte a secolului al XIX-lea	
<p>Contexte</p> <ul style="list-style-type: none"> – Contextul socioistoric în prima parte a secolului al XIX-lea – Întemeierea instituțiilor culturale (presă, teatru) 	

Domenii de conținut	Conținuturi
	<p>– Revista <i>Dacia literară</i></p> <p>– Romantismul european. Romantismul pașoptist</p> <p>Teme și forme</p> <p>– Reprezentări ale lumii și ale omului în texte diverse ale perioadei</p> <p>– Forme: articolul programatic „Introducere la <i>Dacia literară</i>” (text integral), nuvela romantică (text integral), balada (text integral), meditația (text integral), elegia (text integral)</p> <p>Concepte: romantism, pașoptism, mitologie națională și folclorică, lirism</p> <p style="text-align: center;">Maturizarea formelor culturale și literare în a doua parte a secolului al XIX-lea</p> <p>Contexte</p> <p>– Contextul socioistoric în a doua parte a secolului al XIX-lea</p> <p>– Grupări culturale și reviste (<i>Junimea</i> și <i>Convorbiri literare</i> – prezentare sintetică)</p> <p>– Apariția instituției criticii literare; critica de direcție</p> <p>– Realismul. Ecouri ale clasicismului</p> <p>Teme și forme</p> <p>– Reprezentări ale lumii și ale omului în texte diverse ale perioadei</p> <p>– Începuturile romanului românesc (text integral)</p> <p>– Forme: textul critic (fragmente), memorialistica (text integral), nuvela realistă (text integral), comedia (text integral), schița (text integral), romanul (text integral)</p> <p>Concepte: societate literară, realism, sistem literar, comic, ficțiune, memorialistică</p>
	<p>Note: Pentru a ilustra reprezentări ale lumii și ale omului se valorifică un grupaj de texte/de fragmente de text care explicitează formele aferente perioadei. De exemplu:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ culegere sapiențială, roman popular, poem, bestiar, predică, psalm, cronică etc. ▪ poem epic, memorialistică, dialoguri etc. ▪ nuvelă romantică, poem, baladă, meditație, elegie, jurnal, povestire etc. ▪ povestire, schiță, nuvelă realistă, roman, comedie, memorialistică, jurnal etc. <p>Pentru a ilustra reprezentările lumii și ale omului se recomandă folosirea a minimum trei fragmente de texte/texte integrale diverse (literare, nonliterare). Se recomandă realizarea unor corelații cu cel puțin două texte dintr-o altă cultură/literatură.</p> <p>Studiul romantismului va continua în clasa a X-a, iar în clasa a IX-a se recomandă prezentarea sintetică a fenomenelor culturale europene pentru contextualizarea adaptărilor românești ale acestora.</p> <p>Pentru studiul <i>criticii de direcție</i> se vor studia cel puțin trei fragmente de text critic.</p>
LIMBA ROMÂNĂ	<p style="text-align: center;">Limbă standard și variație regională</p> <p>a) limbă standard:</p> <ul style="list-style-type: none"> – normă și abatere (greșeli fonetice, lexico-semantice și gramaticale) – instrumente normative: normele ortografice și de punctuație (<i>Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic</i> și <i>Îndreptarul ortografic, ortoepic, morfologic și de punctuație</i>) – tipuri de dicționare: dicționare explicative, dicționare specializate, dicționar tezaur, dicționar etimologic, dicționare bilingve și multilingve <p>b) variație regională:</p> <ul style="list-style-type: none"> – dialecte și graiuri

Domenii de conținut	Conținuturi
	<ul style="list-style-type: none"> – regionalisme – împrumuturi din limbile minorităților (în funcție de regiune) <p>Concepte: abatere, instrument normativ, limbă standard, normă, regionalism</p>
	Evoluția limbii române
	<ul style="list-style-type: none"> – originea latină a limbii române (limba română – limbă romanică); etape ale evoluției limbii române; straturile lexicale: influențele unor limbi de contact și de cultură (prezentare sintetică) – arhaisme, neologisme – trecerea de la alfabetul chirilic la alfabetul latin (prezentare sintetică) – etimologia unui cuvânt – ediția de text vechi
	Concepte: arhaism, împrumut, neologism
	Construcția textului: coeziune și coerență
	<p>a) coeziune (mărci lingvistice de conectare a unităților textului):</p> <ul style="list-style-type: none"> – coordonarea și subordonarea ca mijloace de conectare sintactică în propoziție și în frază (rolul prepozițiilor, al conjuncțiilor coordonatoare și subordonatoare, al conectorilor relativi pentru asigurarea coeziunii) – raportul propoziție/frază – text; relații și conectori transfrastici (<i>fără definirea conceptelor</i>) – topica enunțului în limba română modernă ca procedeu de coeziune – referința textuală: mărci anaforice și cataforice, mărci deictice; elipsa (<i>fără definirea conceptelor</i>) – coeziunea lexicală: repetiția, sinonimia, antonimia, hiponimia, câmpul lexical – raporturi sintactice în frază: subiectiva, predicativa (actualizare: complete, circumstanțiale, atributive)
	<p>b) coerență (organizarea semantică și pragmatică a textului):</p> <ul style="list-style-type: none"> – unitatea semantică globală a textului – progresia tematică – structura informațională a enunțului (informație veche – informație nouă) – relațiile dintre informațiile explicite și informațiile implicite – presupoziții, implicații, implicaturi (<i>fără definirea conceptelor</i>)
	Concepte: coerență, coeziune, pragmatică, predicativă, subiectivă, semantică
	Comunicare scrisă și orală
	<p>a) comunicare scrisă:</p> <ul style="list-style-type: none"> – criteriile de monitorizare a redactării diverselor tipuri de texte, inclusiv texte multimodale (claritate, coeziune, coerență, respectarea proprietății termenilor; autocorectare gramaticală; respectarea normelor de ortografie și de punctuație) – texte propuse spre redactare: eseul, jurnalul clasic/digital, conspectul
	<p>b) comunicare orală:</p> <ul style="list-style-type: none"> – planificarea și organizarea discursului oral – strategii de negociere și de cooperare – criteriile de monitorizare a comunicării orale eficiente (dicția și intonația; coerența și coeziunea; adecvarea la contextul comunicativ) – forme de comunicare orală propuse spre elaborare: dialogul formal și dialogul informal; monolog: prezentarea pe o temă dată
	Concepte: cooperare, formal, informal, negociere

SUGESTII METODOLOGICE

Programa de *Limba și literatura română* este axată pe formarea și dezvoltarea a trei competențe: competența literară, competența culturală și competența lingvistică. Prin sugestiile metodologice de față se recomandă abordarea integrată a celor trei competențe, astfel încât literatura să fie plasată în contextul producerii și al receptării ei și să fie corelată cu fenomenele de limbă. Predarea va urmări introducerea noțiunilor de limbă și de literatură ca sisteme pluristratificate, convergente și în evoluție și va marca, de fiecare dată când este posibil, continuitatea cu diverse conținuturi studiate în gimnaziu.

*

Competențele generale *Interpretarea formelor literare în dinamica lor pentru dezvoltarea sensibilității și a exprimării culturale și Integrarea fenomenelor literare românești în contexte socioculturale transnaționale pentru dezvoltarea reflexivității și a gândirii critice*, asociate domeniului *literatură*, urmăresc formarea unor reprezentări coerente și nuanțate asupra literaturii române, care integrează deopotrivă diversitatea și transformarea continuă a structurilor sale expresive și dinamica viziunilor despre om și despre lume.

Domeniul de conținut *literatură* include:

a. Componenta textuală – referitoare la procesele de receptare a literaturii, evidențiată în competențele specifice de înțelegere, de analiză și de interpretare. Aceasta va fi evaluată prin răspunsul personal, răspunsul critic, jurnalul de reflecție etc., care urmăresc capacitatea elevilor de a înțelege, de a analiza și de a interpreta texte literare, precum și de a înțelege și de a analiza texte nonliterare.

b. Componenta contextuală – referitoare la contextele istorice, sociale, culturale și estetice ale producerii textelor și la contextul receptării, incluzând perspectiva elevilor. Are rolul de a sprijini interpretarea textelor prin raportare la orizontul istoric, sociocultural și estetic căruia îi aparțin. În plus, se realizează o rețea de semnificații prin care textele literare sunt puse în evidență prin completare sau contrastare cu alte produse artistice din aceeași perioadă sau din perioade/spații culturale diferite. Această componentă va fi evaluată prin răspuns critic, analiză comparativă, hartă conceptuală, portofoliu tematic etc., pentru a aprecia modul în care elevii pun textul în relație cu circumstanțele de producere a acestuia și cu experiența personală.

c. Componenta teoretică – exprimată prin concepte care furnizează instrumentele necesare construirii unei perspective coerente asupra literaturii și a culturii, analizei și interpretării substanțiale a acestora.

Literatura va fi abordată ca *reprezentare a realității* (teme, motive, valori, viziune despre lume); ca *instituție* (aspecte de viață literară: presă, teatru, grupări și ideologii literare, diversificarea categoriilor de public etc.); ca *parcurs istoric* (diversificare și metamorfoze; succesiuni, simultaneități și sincronizări); ca *spațiu de creație* (biografiile ale scriitorilor); ca *tablou al genurilor* (genuri și specii literare ce alcătuiesc un sistem variabil în timp), conținuturile fiind organizate după un principiu diacronic.

Primul modul, „Reflecții despre literatură”, are rolul de a familiariza elevii cu aspectele diverse ale noțiunii de literatură. Pe de o parte, primele activități dedicate întâlnirii cu literatura vor fi centrate asupra experienței lecturii literare, asupra modului în care literatura facilitează dezvoltarea personală și formarea identității individuale a cititorului, asupra modului în care literatura stimulează empatia și atitudinile etice față de ceilalți etc. Pe de altă parte, se pot construi secvențe teoretice în care, cu ajutorul hărților, se va explica aparatul conceptual necesar lecturii textelor literare și secvențe de exersare a strategiilor de comprehensiune și de interpretare. Se recomandă alegerea unor texte/fragmente de text care să răspundă orizontului și obișnuințelor de lectură ale elevilor. De asemenea, se mizează pe texte care să-i provoace la reflecție, astfel ca prin lectura acestora elevii să înțeleagă că literatura este un discurs nuanțat, plural și substanțial.

Exemplificarea modurilor în care literatura poate fi relevantă pentru elevi (le poate forma/îmbunătăți percepția asupra lor înșiși și asupra celorlalți, precum și asupra vieții sociale și culturale) este urmată de contextualizarea formelor literare. Fiecare perioadă istorică a fost structurată deductiv, de la general la particular, de la context la text, astfel: a) interogarea contextului socioistoric (cu referire la mentalități, idei, evenimente etc.); b) prezentarea sintetică a contextului cultural (care oferă o imagine asupra instituțiilor, a practicilor și a circulației textelor); c) prezentarea sintetică a paradigmelor estetice (la nivel transnațional și apoi național); d) reprezentări despre lume și despre om (cuprinzând o imagine sintetică a formelor literare ale perioadei; teme, motive, valori; rețele de texte aparținând literaturii naționale/transnaționale); e) interpretarea textelor integrale, care exemplifică formele literare ilustrative pentru paradigma estetică studiată.

Demersurile didactice vor avea în vedere activități prin care elevii să recepteze literatura ca pe un discurs complex despre lume și despre condiția umană și vor fi axate pe receptarea fenomenelor literare, punându-se accent pe lectura integrală a textelor literare și nonliterare, pe menținerea echilibrului între analiză și interpretare, pe valorizarea interpretării personale și pe reflecția asupra procesului de interpretare. Lectura va fi centrată asupra proceselor hermeneutice fundamentale: înțelegerea și interpretarea. În acest sens, activitățile de receptare urmăresc: construirea și aprofundarea înțelegerii globale, prin strategii de redare parafrastică sau sintetică; identificarea și descrierea coordonatelor textului în raport cu parametrii generici, prin strategii de analiză; construcția interpretării globale.

Raportarea fenomenului literar la context va fi realizată din următoarele perspective:

- Perspectiva „de ansamblu” – o abordare comprehensivă și integratoare, care include atât texte literare, cât și surse istorice și opere artistice în sens larg. Abordarea urmărește înțelegerea textelor/documentelor în raport cu contextul lor specific, utilizând strategii ca: harta, colajul, grupajul de texte etc.
- Perspectiva „din interior” – realizată prin „imersiune”, cu scopul de a restitui contextul printr-o raportare reflexivă și critică. Strategiile utilizate includ: descrierea subiectivă, jurnalul reflexiv, jurnalul imersiv etc.
- Perspectiva relațională – care leagă contextul producerii textului de contextul receptării acestuia, pentru a evidenția sistemele de valori, instituțiile, formele culturale etc.

Interpretarea textelor integrale poate fi abordată în secvențe didactice proiectate în funcție de trei timpi metodici:

- *prelectura* (o etapă în care profesorii, în funcție de specificul și de interesele elevilor față de text, vor încerca să faciliteze receptarea textului, să contureze orizontul de așteptare al elevilor sau o anumită atitudine estetică, să stimuleze interesul lor pentru lectură);
- *lecturile succesive* (o etapă în care elevii abordează textul, axată pe strategii de formulare a sensului și a semnificațiilor);
- *postlectura* (moment al interogării semnificațiilor, a valorilor și a lumii textului; al extinderii dialogului cu textul prin deschideri intertextuale spre diverse tipuri de texte din alte epoci și literaturi, prin deschideri spre alte arte, spre media și spre alte domenii ale cunoașterii).

Competența generală *Valorificarea resurselor limbii și a variației formelor ei pentru receptarea, evaluarea și producerea mesajelor orale și scrise, prin raportare la intenția comunicativă, la contextul comunicării și la normă vizează: a) înțelegerea evoluției limbii române și a variației lingvistice prin raportare la limba română actuală/standard, pentru a percepe dinamica istorică a limbii și pentru a se raporta fără prejudecăți la variantele regionale ale limbii; b) conștientizarea lingvistică, raportată la toate nivelurile limbii și c) receptarea și producerea de texte orale sau scrise, noțiunea de „text” fiind înțeleasă în sens larg, ca formă de comunicare.*

Domeniul de conținut *limba română* include:

a. Resurse conceptuale (componenta teoretică) – exprimate printr-un set de concepte de bază, utilizate pentru înțelegerea și explicarea funcționării și a variației limbii, în vederea conștientizării formelor și a funcțiilor acesteia. Prin componenta teoretică se urmărește dezvoltarea metalimbajului și a capacității elevilor de a observa și de a explica fenomene lingvistice. Aceste concepte nu constituie obiect al evaluării ca atare, ci sunt valorificate ca instrumente de sprijin în activitățile de receptare și de producere, de analiză și de revizuire a mesajelor. Se recomandă integrarea lor în prezentarea și în interpretarea fenomenului lingvistic, în activitățile consacrate înțelegerii textului literar și nonliterar etc.

b. Componenta discursivă, pragmatică și sociolingvistică – referitoare la utilizarea limbii în contexte de comunicare variate, prin raportare la normă și la convențiile pragmatice și sociolingvistice, la formularea corectă a enunțurilor adaptate scopului/contextului comunicării, la folosirea strategiilor de comunicare adecvate. Aceasta se evaluează prioritar integrat, prin performanțele discursive ale elevilor, și complementar, prin activități centrate asupra unor acte de vorbire uzuale, strategii de adecvare a discursului la interlocutor și la context etc.

c. Componenta reflexivă (bazată pe resursele conceptuale și manifestată prin componenta discursivă, pragmatică și sociolingvistică) – referitoare la capacitatea elevilor de a evalua propriile alegeri lingvistice și pe ale altora, de a conștientiza relația dintre alegerile lingvistice, contextele sociale și semnificații. Această dimensiune este vizată prioritar de evaluarea formativă, precum și de evaluări bazate pe chestionare de reflecție, de autoevaluare etc.

Cele trei componente funcționează integrat, nu separat, în activități de comunicare orală și scrisă, competența lingvistică manifestându-se prin performanțele efective ale elevilor.

Predarea limbii române va urmări integrarea cunoștințelor despre structura limbii în activități de comunicare reală, orală și scrisă, relevante pentru viața socială și academică a elevilor și pentru formarea conștiinței lor culturale. Accentul se va pune pe utilizarea limbii în contexte autentice, nu pe descrierea abstractă a sistemului lingvistic. Se recomandă adaptarea metalimbajului la nivelul clasei, cu accent pe funcționalitate, nu pe memorarea definițiilor. Studiul elementelor de limbă și a structurilor gramaticale se realizează în măsura în care acestea contribuie la organizarea sensului, la coeziunea și la coerența mesajului. Studiul variației istorice a limbii se realizează prin raportare la semnificația pe care o generează, fiind integrat în analiza unor exemple contextualizate din textele studiate, relevante pentru înțelegerea funcționării limbii în diferite epoci. Variația regională a limbii este abordată funcțional, prin raportare la semnificație și la adecvarea comunicării la contexte concrete, pentru a combate prejudecățile și stereotipurile asociate utilizării regionalismelor și pentru a manifesta apreciere și respect față de profilul lingvistic al fiecărui individ. În selecția textelor pentru activitățile de receptare și de producere se vor valorifica, alături de textele literare, texte nonliterare actuale și texte de graniță (jurnale, bloguri, texte memorialistice, discursuri publice etc.), pentru a asigura transferul competențelor de comunicare în contexte reale. Utilizarea instrumentelor digitale și a aplicațiilor de inteligență artificială în activitățile de învățare se va realiza în scop formativ, pentru dezvoltarea competenței lingvistice, a competențelor digitale și a gândirii critice.

Demersurile didactice au în vedere activități prin care evoluția limbii române este abordată narativ, pentru a le oferi elevilor repere privind originea latină a limbii române (ca limbă romanică, integrată într-o familie lingvistică) și tranziția sa de la primele forme scrise până la limba română modernă, cu alfabetele folosite succesiv. În ceea ce privește *construcția textului*, se va pune accent pe *coerență* și pe *coeziune*, ca elemente intrinsece receptării și producerii de text. Astfel, pornind de la noțiunile însușite în gimnaziu, completate de cele care țin de structura textului, demersul didactic va avea în vedere raportul dintre cuvânt/propoziție și enunț, dintre enunț și text, pentru a pune în evidență construcția textului și modul în care se asigură coeziunea și coerența acestuia.

În ceea ce privește evaluarea, se recomandă diversificarea metodelor și a formelor acesteia, cu accent pe evaluarea formativă, continuă, menită să sprijine învățarea, urmată de un feedback clar, descriptiv, care să ofere informații despre rezultatele elevilor, soluții și direcții despre cum și-ar putea aceștia forma sau dezvolta competențele evaluate. În acest sens, este necesară corelarea competențelor specifice cu rezultatele evaluării, pentru a se putea urmări și analiza progresul

fiecărui elev. De asemenea, este important ca, în evaluarea la clasă, profesorul să îmbine metodele și instrumentele tradiționale de evaluare cu cele complementare: observarea sistematică, proiectul, investigația, autoevaluarea și interevaluarea etc. În cadrul evaluărilor scrise, se recomandă ca itemii să fie variați (obiectivi, semiobiectivi și subiectivi) și gradați ca nivel de dificultate și de complexitate, astfel încât să se evalueze procese cognitive variate, de la simple la complexe, în acord cu competențele specifice prevăzute în programă.

*

La liceu, accentul general va cădea în mod explicit pe strategiile și pe formele de comunicare prin care se asigură dezvoltarea personală și, în perspectivă, inserția socială a elevului. Se recomandă folosirea la clasă a resurselor educaționale deschise (RED) interactive și adaptative în vederea eficientizării demersului didactic, precum și a instrumentelor de inteligență artificială pentru diverse activități.

În funcție de specificul clasei și de dinamica sa, profesorul își stabilește o anumită strategie didactică prin care vizează în mod real formarea competențelor, văzute ca „un set de atitudini față de sarcina asociată și care, prin motivație și interese, angrenează ansamblul de abilități și cunoștințe, respectiv seturile de capacități cognitive, emoționale și fizice care pun în acțiune comportamente specifice, contextualizate de sarcină și rol” (*Repere pentru proiectarea, actualizarea și evaluarea curriculumului național*, 2021). Sarcinile de lucru trebuie să provoace elevii să formuleze idei, valorificând informații diverse, uneori concurente, pentru a realiza interpretări, ipoteze sau evaluări ale unor texte complexe, care abordează o tematică diversă, având în vedere criteriile multiple sau abordări diferite. Condiția necesară pentru rezolvarea sarcinilor de lucru la acest nivel este precizia analizei și atenția minuțioasă la detalii care nu sunt evidente în text (conform *OECD PISA Global Competence Framework*).

De asemenea, profesorii au **posibilitatea flexibilizării demersului didactic**, în funcție de profil, de specializare, de nivelul clasei și de grupele de nivel din cadrul acesteia, astfel încât să fie asigurate formarea și dezvoltarea competențelor și raportarea la conținuturile prevăzute în programă. De exemplu, în urma evaluării inițiale, profesorul poate alege și alte strategii și metode specifice literaturii pentru adolescenți. În primul rând, profesorul va urmări fluența elevilor în exprimare și capacitatea lor de a utiliza corect vocabularul limbii române (prin hărți lexicale, cuvinte explicate cu ajutorul dicționarelor etc.). Mai apoi, va urmări identificarea cuvintelor, lectura grupurilor de cuvinte și selectarea informației esențiale din text. Ulterior, profesorul va adresa întrebări factuale și inferențiale în vederea formulării sensului global al textului, ajungându-se la redactarea rezumatului, la construirea unei reprezentări mentale și la reflecția asupra ideilor. Ritmul de parcurgere a modulelor de conținut va fi decis de profesor în funcție de particularitățile elevilor.

Se recomandă studierea integrată a conținuturilor asociate competențelor literare și lingvistice, fără a exclude abordarea lor distinctă, la alegerea profesorului.

Proiectarea va respecta logica proceselor receptării propuse în evaluarea PISA: accesarea și localizarea informațiilor, identificarea lor; integrarea și interpretarea (comprehensiunea literală, construirea înțelegerii globale, dezvoltarea unei interpretări); reflecția și evaluarea pe baza cunoștințelor exterioare textului (prin raportare la conținutul și la forma textului).

*

Exemple de strategii/activități didactice pentru formarea și dezvoltarea competenței literare:

- **strategii de ilustrare/reprezentare a conceptelor, de tipul hărților conceptuale/mentale privind aspecte specifice epocii** (corelate cu competența specifică – numită în continuare CS – CS1.1, CS2.1)

Elevii elaborează hărți conceptuale pentru a înțelege trăsături definitorii ale unei epoci culturale, relațiile dintre contextul socioistoric și creația literară, legături între curente literare/artistice, teme, motive și valori recurente etc.

- **proiecte de grup** (corelate cu CS1.1, CS2.1, CS2.2.)
Elevii colaborează pentru a compara expresii artistice ale aceleiași viziuni despre lume, identificând corespondențe între literatură, arte plastice, muzică și arhitectură, sau pentru a reconstitui imaginea unei personalități reprezentative pentru o epocă, folosind resurse diverse.
- **ateliere de scriere** (corelate cu CS1.3, CS2.1, CS2.2)
Elevii redactează texte prin care prezintă relația dintre ideologia unei epoci și formele artistice specifice, exemplificând-o printr-o selecție de texte/opere de artă.
- **jurnale imersive** (corelate cu CS2.1, CS2.2)
Elevii redactează un jurnal „din interiorul” unei epoci pentru a înțelege mentalitățile și atmosfera culturală.
- **jurnale de reflecție** (corelate cu CS1.1, CS1.3, CS2.1, CS2.2)
Elevii formulează reflecții personale asupra unor idei și valori culturale prezente în epoca actuală pe care le-au identificat în textele studiate, dezvoltându-și astfel gândirea critică și sensibilitatea culturală.
- **strategii inferențiale** (corelate cu CS1.1, CS1.2, CS1.3, CS2.1, CS2.2)
Elevii citesc „printre rânduri” pentru a construi sensul global al textelor. Procesul de înțelegere se focalizează asupra relației cauză-efect, a inferențelor anaforice și a celor predictive.
- **strategii de lectură contrastivă** (corelate cu CS1.1, CS1.2, CS1.3, CS2.1, CS2.2)
Elevii corelează textele cu lumea lor, cu texte din diferite epoci, cu opere de artă, cu produse media etc. Este o strategie care facilitează comprehensiunea textelor și implică elevii în construirea sensului prin raportare la ceea ce ei știu, la experiențele lor sau la alte texte.
- **interogarea** (corelată cu CS1.1, CS1.2, CS1.3, CS2.1, CS2.2)
Elevii își dezvoltă gândirea critică prin problematizarea semnificațiilor textelor integrale/fragmentelor de text aflate în relație. Elevii se implică în activități de analiză a textelor, de interpretare, evaluând sau aplicând ipotezele lor interpretative și răspunzând la întrebări literale, de reamintire, interpretative, deductive sau explicative etc.

Recomandări de autoare și autori: Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce, Radu Popescu, Constantin Cantacuzino, Costache Conachi, Anton Pann, Iancu Văcărescu, Ioan Budai-Deleanu, Dinicu Golescu, I. Codru-Drăgușanu, Gheorghe Asachi, Elena Hartulari, Ion Heliade-Rădulescu, Maria Rosetti (Mary Grant), Dimitrie Bolintineanu, Grigore Alexandrescu, Nicolae Filimon, Radu Ionescu, Vasile Alecsandri, Costache Negruzzi, Mihail Kogălniceanu, Alecu Russo, Cezar Bolliac, Ion Ghica, Sofia Nădejde, Ion Creangă, Ioan Slavici, I.L. Caragiale, Titu Maiorescu; Niccolò Machiavelli, Montesquieu, Molière, Doamna de Staël, George Gordon Byron, Alphonse de Lamartine, Stendhal, Balzac, Mary Shelley, George Sand, George Eliot.

Notă. Se vor alege opere reprezentative ale unor autoare/autori din lista de mai sus, pentru a fi studiate la clasă (integral sau prin fragmente de text).

La finalul anului școlar, se recomandă activități de sistematizare și de evaluare sumativă, în cadrul cărora elevii vor elabora **proiecte** cu tema „**Oameni ai timpului lor**”: prezentarea unor personalități relevante pentru diferite epoci, insistându-se asupra evenimentelor biografice care au influențat dezvoltarea culturii române și a societății românești. Elevii vor alege o personalitate din cadrul epocilor studiate, de exemplu: Nicolae Milescu, Dimitrie Cantemir, Mihail Kogălniceanu, Ion Heliade-Rădulescu, Nicolae Bălcescu, Elena Ghica (Dora D’Istria), C.A. Rosetti, Maria Rosetti (Mary Grant), Ecaterina Conachi, Vasile Alecsandri, Ion Creangă, Ioan Slavici, I.L. Caragiale, Regina Elisabeta a României (Carmen Sylva), Bogdan Petriceicu Hasdeu, Iulia Hasdeu etc.

Elevii vor fi îndrumați de profesor să apeleze în documentare la surse (istorice, literare etc.) pe diverse suporturi (volume de critică și de istorie literară, articole disponibile în mediul online, imagini, clipuri video etc.), pe care le vor integra în mod critic în proiectele lor. În cadrul acestor

activități, elevii vor respecta etica redactării și vor folosi tehnici de citare conform normelor în vigoare.

Exemple de strategii/activități didactice pentru formarea și dezvoltarea competenței lingvistice:

- **analiză funcțională a textelor** (corelată cu CS3.2, CS3.3)
Elevii analizează texte din contexte reale (presă, e-mail, texte digitale) pentru a identifica relația dintre structurile lingvistice, organizarea informației și adecvarea mesajului la scopul comunicării.
- **redactare și revizuire a textului** (corelate cu CS3.2, CS3.3)
Elevii redactează și revizuiesc texte aparținând unor tipuri discursive variate (text narativ, descriptiv, argumentativ, explicativ etc.), focalizându-se asupra coeziunii, a coerenței, a organizării informaționale și a respectării normei, prin autoevaluare și evaluare intercolegială.
- **rescriere și reformulare contextualizată** (corelate cu CS3.2)
Elevii reformulează enunțuri sau texte prin modificarea topicii sau a structurii discursive, analizând efectele de sens și rolul structurilor sintactice în construcția mesajului.
- **conștientizare a variației lingvistice și a normei** (corelată cu CS3.1, CS3.3)
Elevii compară variante lingvistice aparținând unor zone diferite pentru a înțelege dinamica limbii și pentru a identifica în mod conștient norma în contexte de comunicare.
- **comunicare orală ghidată** (corelată cu CS3.3)
Elevii planifică și susțin intervenții orale, adaptate contextului și publicului, completând fișe de (auto)evaluare și jurnale de reflecție privind claritatea, coerența și adecvarea discursului.
- **formulare și reformulare a instrucțiunilor** (corelate cu CS3.5)
Elevii formulează și reformulează instrucțiuni (cerințe formulate) adresate unui instrument de inteligență artificială, analizând comparativ răspunsurile obținute din perspectiva informației și a preciziei.
- **realizare a unui vlog/podcast** (corelată cu CS3.3, CS3.5)
Elevii scriu un scurt scenariu de tip vlog sau podcast educațional pe o anumită temă, pe care apoi îl înregistrează cu scopul de a observa diferențele generate de trecerea de la scris la oral. Elevii pot rescrie succesiv scenariul, astfel încât vlogul sau podcastul să reflecte firescul unui discurs oral.

*

Orele aflate la dispoziția cadrului didactic, reprezentând **25%** din numărul total de ore al disciplinei *Limba și literatura română*, asigură contextul flexibil de adaptare și de personalizare a demersului didactic, în funcție de specificul clasei și de nevoile individuale ale elevilor.

Aceste ore pot fi utilizate pentru **activități de remediere și de consolidare**, destinate elevilor care întâmpină dificultăți în exersarea și aplicarea competențelor dobândite. Astfel, se pot planifica exerciții suplimentare de analiză textuală, strategii de înțelegere a textului literar sau se pot consolida competențele de scriere argumentativă.

În egală măsură, aceste ore oferă posibilitatea **aprofundării și a extinderii**, pentru elevii cu ritm accelerat de învățare, prin intermediul lecturilor suplimentare, al unor ateliere de creație literară etc.

Orele aflate la dispoziția profesorului pot susține și **dezvoltarea excelenței** prin pregătirea elevilor motivați să participe la olimpiade, la concursuri școlare sau la alte proiecte. Totodată, acestea facilitează transferul competențelor în contexte autentice, prin activități care favorizează utilizarea abilităților de comunicare și de argumentare în situații cotidiene sau profesionale, cum ar fi: dezbaterile, prezentările publice, redactarea de texte funcționale sau proiectele interdisciplinare.

GRUP DE LUCRU

NR. CRT.	NUMELE ȘI PRENUMELE	INSTITUȚIA/ UNITATEA DE ÎNVĂȚĂMÂNT	FUNCȚIA ÎN CADRUL G.L.C.
1.	GEORGESCU DANIEL	Ministerul Educației și Cercetării	responsabil
2.	NISTOR CONSTANTIN CIPRIAN	Centrul Național pentru Curriculum și Evaluare	responsabil
3.	DUBĂLARU OANA ANCA	Universitatea din București	coordonator științific
4.	MARTIN MIRCEA	Academia Română	membru
5.	ZAFIU RODICA	Academia Română	membru
6.	GEORGESCU IRINA ROXANA	Centrul Național pentru Curriculum și Evaluare	membru
7.	CIOBANU ROXANA ȘTEFANIA	Centrul Național pentru Curriculum și Evaluare	membru
8.	NICOLAE ALEXANDRU COSMIN	Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”	membru
9.	RĂDUȚĂ DOINA MAGDALENA	Universitatea din București	membru
10.	ILIE EMANUELA	Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași	membru
11.	PAMFIL ALINA	Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca	membru
12.	TĂMÂIAN GIOCONDA IOANA	Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca	membru
13.	MITCHIEVICI ANGELO-NICOLAE	Uniunea Scriitorilor din România	membru
14.	ANISIE MONICA CRISTINA	Colegiul Național de Informatică „Tudor Vianu”, București	membru
15.	BENTZ TEODORA	Colegiul Național „I.L. Caragiale”, București	membru
16.	CHELARIU SILVIA OFELIA	Colegiul Național „Al.I. Cuza”, Focșani	membru
17.	CIOBOTARU ANAMARIA	Colegiul Național Pedagogic „Constantin Brătescu”, Constanța	membru
18.	COVACI ARIANA OANA	Colegiul Național „C.D. Loga”, Caransebeș	membru
19.	DUDAȘ-VASILE ADRIANA	Colegiul Național „Traian Lalescu”, Reșița	membru
20.	GĂLEA GABRIELA ANAMARIA	Colegiul Național „Titu Maiorescu”, Aiud	membru
21.	MARIAN-IONESCU MARIA CRISTINA	Colegiul Național „I.L. Caragiale”, Ploiești	membru
22.	MAXIM ANDREIA NICOLETA	Colegiul Național „Moise Nicoară”, Arad	membru
23.	MORAR MIHAI GHEORGHE	Colegiul Național „Mihai Viteazul”, Ploiești	membru
24.	NEGRILĂ MIHAELA CORNELIA	Școala Gimnazială nr. 6 „Jacob Mureșianu”, Brașov	membru
25.	ORBAN LAURA HENRIETA	Colegiul Național de Informatică, Arad	membru
26.	PETRACHE ANCA DENISA	Colegiul Național „Iulia Hasdeu”, București	membru
27.	PRICINĂ ANCA	Colegiul Național „Carol I”, Craiova	membru
28.	RAȚIU BOGDAN PETRU	Liceul UMFST „George Emil Palade”, Târgu Mureș	membru
29.	VINTILĂ ISABEL GIORGIANA	Școala Gimnazială Nr. 3, Suceava	membru